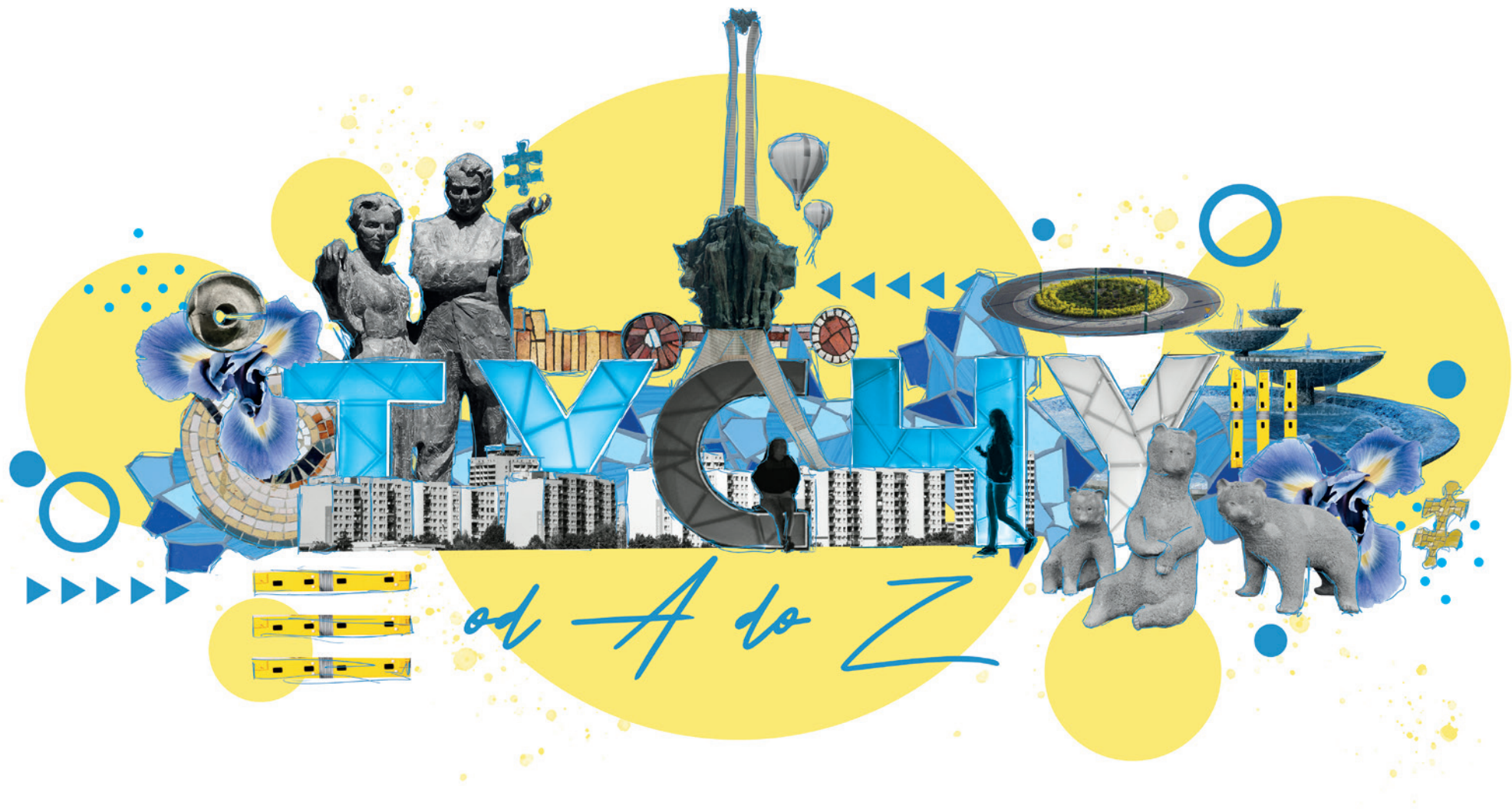
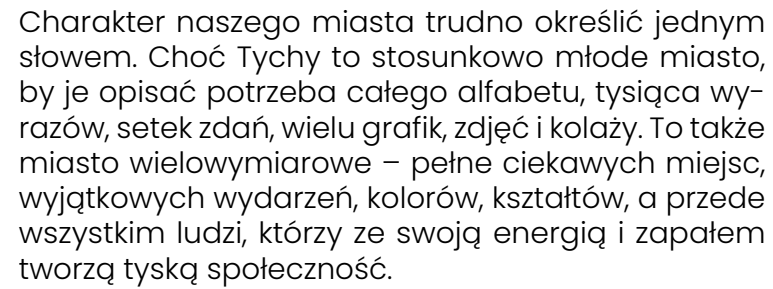

Zapraszam na wycieczkę po mieście! Każda strona publikacji to jedna litera alfabetu, pod którą kryją się obiekty, symbole czy miejsca ważne zarówno dla mieszkańców, jak i odwiedzających Tychy gości. Wszystkie elementy tworzą piękny miejski kolaż.

Poznajcie Tychy od A do Z!

prezydent Miasta Tychy

Marie, Grammaire

Tychy od A do Z!

Tychy – fenomen dynamiki i różnorodności.

Miasto młode, będące zrównoważoną formą urbanistyczną – łączy bowiem przyrodę z architekturą, przestrzeń przyjazną rodzinom z tą o dużym potencjale inwestycyjnym i przemysłowym. Miasto ujawniające „fascynującą wielorakość form przestrzennych powstałych w kolejnych etapach tworzenia tu przestrzeni urbanistycznej”¹.

Tychy zostały zaprojektowane przez Hannę i Kazimierza Wejchertów

– architektów i urbanistów, którzy od połowy XX wieku tworzyli to miasto osiedle po osiedlu. Za swą pracę otrzymali wiele nagród, w 1963 roku Nagrodę Państwową I stopnia za plan szczegółowy zagospodarowania przestrzennego północnej części miasta Nowe Tychy oraz autorski wkład w jego realizację.

Tychy – miasto wiecznie młode.

Nowoczesne, z każdym dniem, z każdą nową inwestycją, określające swą tożsamość z nieustającą potrzebą rozwijania swego potencjału.

¹E. Chojacka, *Tychy – przestrzeń, miasto, zakorzenienie*, [w:] P. Oczko, *Tychy. Sztuka w przestrzeni miasta*, Tychy 2022, s. 5.

Alfabet

Tyskie osiedla oznaczone są literami alfabetu od A do Z – 21 imion żeńskich rozpoczynających się na 21 kolejnych liter alfabetu. Mamy więc w Tychach osiedla: A jak Anna, B jak Barbara itd. Oznaczanie tyskich osiedli literami alfabetu miało początkowo służyć jedynie procesom projektowym, znalazło jednak swoje stałe miejsce w języku mieszkańców, stając się jedną z wizytówek miasta.

Aukso

Orkiestra kameralna łącząca muzykę klasyczną z jazzem, rockiem lub alternatywą? Istnieje taka! To AUKSO Orkiestra Kameralna Miasta Tychy, która powstała w lutym 1998 roku. AUKSO nie tylko zaskakuje repertuarem, ale też realizacją wydarzeń muzycznych na najwyższym poziomie. Jedno z nich to Festiwal Auksodrone, o którego unikalnym charakterze świadczą prezentacje prawykonań utworów współczesnych kompozytorów muzyki poważnej, jazzu i elektroniki. AUKSO współpracowało z muzykami światowego formatu, takimi jak: Leszek Możdżer, Tomasz Stańko, Wojciech Kilar, Jan A.P. Kaczmarek, Krzysztof Penderecki. Orkiestra otrzymała wiele nagród: w 2011 i w 2015 roku nagrodę Fryderyka – jedną z najważniejszych nagród polskiej branży fonograficznej przyznawaną od 1995 roku, w 2014 roku Nagrodę Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Ciekawostka: Muzykę pochodzącą z wydanej w 2012 roku płyty *Krzysztof Penderecki And Jonny Greenwood* wykorzystano w trailerze czwartego sezonu niezwykle popularnego serialu platformy Netflix pt. *House of cards*.

Lokalizacja: al. marsz. Józefa Piłsudskiego 16

Anna i pomnik/os.A

Osiedle A jak Anna to pierwsze z nazywanych kolejnymi literami alfabetu osiedli Nowych Tychów. O jego budowie zdecydowało Prezydium Rządu uchwałą podjętą w 1950 roku. Osiedle powstało w latach 1951-1955 i było zaprojektowane przez prof. Tadeusza Teodorowicza-Todorowskiego. Osiedle zostało wybudowane w duchu realnego socjalizmu z bogatym wystrojem rzeźbiarskim, wieloma detalami architektonicznymi budynków. Miejsce do zamieszkania dla 6100 osób rozplanowano na powierzchni 18 ha wzdłuż osi Północ-Południe i Wschód-Zachód. Plac był wzorowany na schemacie Piazza del Campidoglio w Rzymie.

Ciekawostka: Na osiedlu A, przy wjeździe na Plac św. Anny, znajduje się murarka, czyli najbardziej znana w mieście rzeźba z okresu socrealizmu. Odstoniono ją około 1955 roku. Autorem rzeźby jest Stanisław Marcinów, absolwent Politechniki Lwowskiej i Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie.

Arena lekkoatletyczna

Od 2021 roku tyscy lekkoatleci trenują na profesjonalnej bieżni z sześcioma torami o długości 400 metrów. Na obiekcie znajdują się też: rów z wodą do biegów z przeszkodami, skocznie do skoków w dal, trójskoku, wzwyż i o tyczce, rzutnie do pchnięcia kulą i rzutów oszczepem, dyskiem oraz młotem. Od 2022 roku na arenie lekkoatletycznej odbywa się m.in. Tyski Półmaraton oraz Mityng Lekkoatletyczny im. Jana Dery, słynnego trenera związanego m.in. z klubami Polonia Tychy i GKS Tychy.

Ciekawostka: Arena w Tychach spełnia wymagania Polskiego Związku Lekkiej Atletyki oraz World Athletics, dzięki czemu mogą odbywać się tutaj oficjalne zawody lekkoatletyczne.

Lokalizacja: ul. Edukacji 7

Baczyńskiego Krzysztofa Kamila Plac

Plac Baczyńskiego usytuowany jest w centralnej części osiedla B i jest dziś jednym z najchętniej odwiedzanych miejsc w Tychach. W południowej części placu znajduje się „dom z wieżyczkami”. Nazwa nawiązuje do charakterystycznych wieżyczek na dachu budynku, które projektowano z myślą o doświetleniu naturalnym światłem klatek schodowych. Na placu odbywają się koncerty, recitale fortepianowe, warsztaty, a w ramach Tyskiego Festiwalu Teatrów Niezależnych Andromedon także spektakle teatru ulicznego. Grudzień na placu to czas Tyskiego Jarmarku Bożonarodzeniowego.

Ciekawostka: W 2022 roku stanął na placu fortepian plenerowy dostępny dla muzyków zawodowych, jak i tych, którzy dopiero rozpoczynają swą muzyczną podróż.

Bielecki Adam

Ten jeden z najbardziej znanych współczesnych himalaistów pochodzi z Tychów. Jako pierwszy w historii zdobył zimą ośmiotysięczniki Broad Peak i Gaszerbrum I. W 2018 roku został Honorowym Obywatelem Miasta Tychy, a rok później dokonał odsłonięcia tablicy w tyskiej Szkole Podstawowej nr 24, która przyjęła imię Polskich Himalaistów.

Ciekawostka: Adam Bielecki w wieku 17 lat, będąc wówczas uczniem I Liceum Ogólnokształcącego im. Leona Kruczkowskiego w Tychach, zdobył samotnie, jako najmłodszy człowiek na świecie, Chan Tengri, będący drugim co do wielkości szczytem Tienszanu.

Brama Słońca

Na początku lat 80. minionego wieku powstał, zaprojektowany przez Zdzisława Łojewskiego, oryginalny i lekki w formie budynek – dziś ikona Tychów. Ten nietuzinkowy wielopiętrowy blok mieszkalny ma dwa strzeliste skrzydła zmniejszające się kaskadowo. Kiedy spojrzeć na niego z odpowiedniej strony i o właściwej porze, pomiędzy szczytami zobaczyć można wschodzące nad miastem słońce.

Ciekawostka: Pierwotnie zakładano, że Brama Słońca będzie też pełnić funkcję zegara słonecznego rzucającego cień na fragment ulicy.

Lokalizacja: ul. Romana Dmowskiego 33

Browar

Tyskie – jedna z najbardziej znanych polskich marek złotego napoju warzonego w Tychach już w początkach XVII wieku. Łyk historii i świeżego piwa można zakosztować podczas zwiedzania zabytkowego kompleksu Tyskich Browarów Książęcych. Co więcej, w Tychach od 1898 roku do lat 90. XX w. działał też Browar Obywatelski. Obecnie w pięknym poindustrialnym kompleksie funkcjonują: restauracja serwująca m.in. własne piwo i galeria sztuki Tichauer Art Gallery.

Ciekawostka: Oba Browary znajdują się na Szlaku Zabytków Techniki.

Lokalizacja: Centrum Wycieczkowe Tyskich Browarów Książęcych, ul. Katowicka 9, Browar Obywatelski, ul. Browarowa 7

Cielmice i inne dzielnice Tychów

Najstarszy znany zapis o Tychach pochodzi z 1467 roku. Starsze są zapisy o dzisiejszych dzielnicach Tychów, a dawniej samodzielnych wsiach: Wilkowyjach – 1287 r., choć historycy mają wątpliwości co do tej daty, Cielmicach – 1368 r. i Urbanowicach – 1387 r. Dawnymi samodzielnymi wsiami były również Paprocany i Jaroszowice z Wygorzelem. W granicach Tychów „od zawsze” znajdują się: Żwaków, Glinka, Suble, Mąkółowiec, Czułów, Wartogłowiec, Zawieść oraz Zwierzyniec.

Ciekawostka: W Cielmicach, w pobliżu stawu Dąbrowica, podczas prac melioracyjnych, znaleziono neolityczną siekierkę krzemienią, która dowodzi obecności człowieka na tym terenie już w pradziejach.

Cukierek i Cichoń Waldemar

Mieszka w Tychach jeden mały psotnik – zwierzak będący pierwowzorem kota znanego z poczytnych książek dla dzieci. Mowa o Cukierku, głównym bohaterze serii, której pierwszy tom *Cukierku, ty łobuzie!* trafił na listę lektur w klasach I-III szkoły podstawowej. Jej autorem jest tyszanin Waldemar Cichoń – znany pisarz, ale też miłośnik Górnego Śląska i propagator języka śląskiego.

Czerkawski Mariusz

Mariusz Czerkawski jest prawdziwą ikoną sportu. Pierwsze hokejowe kroki stawiał na osiedlowym lodowisku w Tychach. Był wychowankiem GKS-u Tychy i zawodnikiem klubu na różnych szczeblach. Jako pierwszy Polak w historii wystąpił w NHL – najbardziej prestiżowej hokejowej lidze świata.

Ciekawostka: Mariusz Czerkawski największe hokejowe sukcesy odnosił jako zawodnik New York Islanders, gdzie trzykrotnie został królem strzelców oraz zawodnikiem sezonu.

Duch Święty

Kościół pw. Ducha Świętego, poświęcony w 1982 roku, uznawany jest za jeden z najbardziej oryginalnych obiektów sakralnych wybudowanych w powojennej Polsce. Kościół zaprojektowany został przez Stanisława Niemczyka i ozdobiony polichromiami Jerzego Norwosielskiego, odwołującymi się do tradycji malarstwa wschodniego chrześcijaństwa. W 2019 roku świątynia wpisana została do rejestru zabytków.

Ciekawostka: Nadany kościołowi kształt namiotu nawiązuje zarówno do czasów biblijnych, jak i do sobót otaczających stare kościołki drewniane.

Lokalizacja: ul. Myśliwska 43

Dudek Jerzy

Słynnego polskiego bramkarza, który występował m.in. w barwach Liverpoolu, i hasło „Dudek dance” znają zapewne nie tylko miłośnicy futbolu. Choć w Sokole Tychy rozegrał tylko 15 meczów, to właśnie ten klub otworzył mu furtkę do zagranicznej kariery w Holandii, a następnie Anglii i Hiszpanii. Z Liverpooliem sięgnął po trofeum Ligi Mistrzów UEFA.

Dyrda Augustyn

Urodzony w 1926 roku Augustyn Dyrda jest autorem wielu pomników i rzeźb plenerowych w Tychach. Będąc naocznym świadkiem powstawania nowego miasta, zrealizował m.in.: rzeźbę plenerową *Chłopcy z gęsią* (1957), pomnik *Powstańca Śląskiego* (1958), grupę rzeźbiarską *Niedźwiadki* (1962), Pomnik *Walki i Pracy* (1975), rzeźbę plenerową *Karolinka* (1984), pomnik sławnego XIX-wiecznego rzeźbiarza Augusta Kissa (2003), rekonstrukcję przedwojennego pomnika *Powstańca Śląskiego* (2007), rzeźbę *Stary Alojz* (2007).

Ciekawostka: Wywiad z Augustynem Dyrdą, zrealizowany przez Miejską Galerię Sztuki OBOK podczas wystawy zorganizowanej z okazji 95. urodzin artysty, można zobaczyć na kanale YouTube Miejskiej Galerii Sztuki OBOK.

Ekologia

Zwiedzając miasto, warto zwrócić uwagę na nowoczesne ekologiczne rozwiązania takie jak „zielone przystanki” otoczone donicami i panelami na pnącza oraz wykonane z mchów i rozchodników „zielone dachy”, które chłodzą budynki wiosną i latem. Po mieście można przemieszczać się nowoczesnymi, ekonomicznymi i przyjaznymi dla środowiska autobusami, trolejbusami oraz busami. Ekologia w Tychach to także jedna z najnowocześniejszych, w pełni zautomatyzowana instalacja mechaniczno-biologicznego przetwarzania odpadów należąca do MASTER – Odpady i Energia Sp. z o.o. Master zapewnia swoim klientom kompleksowość świadczonych usług w zakresie gospodarki odpadami i obrotu surowcami wtórnymi, polegającą na zagospodarowaniu wytwarzanych odpadów w sposób bezpieczny dla środowiska. W mieście od lat realizowane są również programy obniżania niskiej emisji.

Europa

Tychy należą do czołówki miast w Polsce pod względem ilości pozyskiwanych dotacji i prowadzonych inwestycji. W latach 2004–2022 miasto wykorzystało ponad 1,5 mld złotych funduszy unijnych i innych środków finansowych. Budowa węzłów drogowych, uruchomienie szybkiej kolei do Katowic, zakup nowoczesnego taboru komunikacji miejskiej, budowa centrów przesiadkowych, modernizacja oświetlenia, gospodarka ściekowa, termomodernizacja budynków, modernizacja szkół, ograniczenie niskiej emisji, realizacja projektów takich jak Mediateka czy Pasaż Kultury Andromeda, budowa nowoczesnej areny lekkoatletycznej, a także kształcenie zawodowe, profilaktyka pracowników, doposażenie szkół, wyrównywanie szans edukacyjnych i rozwojowych dzieci z niepełnosprawnościami w tyskich szkołach i przedszkolach to tylko niektóre z bardzo wielu wartościowych inwestycji miejskich, których realizacja była możliwa dzięki pozyskanym funduszom.

Falcons

Aby zobaczyć mecz futbolu amerykańskiego, nie trzeba wyjeżdżać za wielką wodę. Wystarczy wybrać się na stadion drużyny Tychy Falcons. Drużyna została założona w 2008 roku i bierze udział w rozgrywkach na najwyższym szczeblu w kraju – LFAI. W 2022 roku drużyna reprezentowała nasz kraj w europejskich pucharach CEFL Cup 2022. Klub rekrutuje co roku nowych zawodników. Aby dołączyć do drużyny Tychy Falcons, nie trzeba mieć doświadczenia w futbolu amerykańskim.

Lokalizacja: Boisko Tychy Falcons, Plac Zbawiciela

Fontanna

Jedną z najciekawszych fontann w Tychach jest ta w Parku Niedźwiadków. Powstała w 1975 roku według projektu architekta Marka Dziekońskiego. W 2021 roku przeszła metamorfozę – misy pokryto szklaną, niebieską mozaiką, z których kaskadowo spływa woda. Z kolei elementem małej architektury na stałe już wpisanym w przestrzeń Placu Baczyńskiego jest fontanna w kształcie dmuchawca.

Lokalizacja: Fontanna, Skwer Niedźwiadków, ul. Edukacji, Fontanna, Plac Krzysztofa Kamila Baczyńskiego

Fiat

Mały Fiat 126p jest uznawany za samochód, który zmotoryzował polskie społeczeństwo. Od 1975 roku produkowany był w Fabryce Samochodów Małolitrażowych w Tychach. Wiele lat temu zniknął z taśm produkcyjnych, ustępując miejsca innym modelom Fiata, a potem takim markom samochodów jak Ford, Lancia, Jeep. W 2022 roku z taśm montażowych tyskiej fabryki zjechał 12 500 000 pojazd.

Lokalizacja: ul. Turyńska 100

Franciszkanie

Bracia franciszkanie przybyli do Tychów w 1995 roku. Budowany kościół pw. św. Franciszka i św. Klary według projektu architekta Stanisława Niemczyka, swoim kształtem oraz materiałem budowlanym, jakim jest dolomit, nawiązuje do architektury Asyżu. Kompleks kościelno-klasztorny można zwiedzać w grudniu i styczniu, gdy na jego terenie znajduje się bożonarodzeniowa, żywa szopka.

Ciekawostka: Franciszkanie podjęli pierwszą próbę budowy kościoła na terenie dzisiejszych Tychów w 1936 r. Wybuch wojny uniemożliwił realizację tych planów.

Lokalizacja: ul. Paprocańska 90

Galerie Sztuki

Miejska Galeria Sztuki OBOK swoją nazwę zawdzięcza pierwszej siedzibie, mieszczącej się obok sceny w Teatrze Małym w Tychach. Obecnie galeria znajduje się w Pasażu Kultury Andromeda. Galeria realizuje corocznie kilkanaście autorskich wystaw profesjonalnych twórców i projektów, m.in. wspólnie z Tyskimi Liniami Trolejbusowymi prowadzi jedyną w Polsce GALERIĘ NA SZEŁKACH, eksponującą reprodukcje dzieł w trolejbusach. Miejska Galeria Sztuki OBOK prowadzi również działalność edukacyjną oraz uczestniczy w produkcjach teatralnych. Posiada też własną kolekcję sztuki składającą się z ponad 160 dzieł malarskich, graficznych, rysunkowych i rzeźbiarskich.

Ciekawostka: Inne działające w Tychach galerie sztuki: Galeria na Wolności, Miriam, StrefArt, Tichauer Art Gallery.

Lokalizacja: Miejska Galeria Sztuki OBOK, Plac Krzysztofa Kamila Baczyńskiego 2

Giełda kwiatowa

Śląska Giełda Kwiatowa działająca w Tychach od 1987 roku to kultowe miejsce dla florystów, ogrodników, architektów krajobrazu i wszystkich miłośników roślin. Na powierzchni 50 tys. m² znajdują się stoiska z kwiatami ciętymi, roślinami doniczkowymi, drzewami, krzewami ozdobnymi i owocowymi oraz różnymi dodatkami. Przy giełdzie funkcjonuje Śląskie Centrum Szkolenia Florystycznego organizujące szkolenia i pokazy dla florystów oraz akcje edukacyjne dla najmłodszych.

Ciekawostka: Aby stworzyć optymalne warunki dla roślin, w hali kwiatów utrzymywana jest temperatura 16°C.

Lokalizacja: ul. Sadowa 3

GKS Tychy

Największy sukces klubu w ponad 50-letniej historii to wicemistrzostwo Polski zdobyte w sezonie 1975/1976. Jedną z kluczowych idei klubu jest rozwój młodych zawodników, urodzonych i wychowanych w Tychach. Doskonałym przykładem jest Jakub Kiwior, który stawiał tu swoje pierwsze piłkarskie kroki i właśnie z GKS-u wyruszył w zagraniczną drogę, która zaprowadziła go aż do seniorskiej reprezentacji Polski.

Ciekawostka: Maskotką drużyny jest Wilk Tysek, którego projekt został wykonany w ramach konkursu plastycznego dla dzieci przy okazji otwarcia nowego stadionu. Na ulicach miasta często można spotkać wymalowanego w klubowe barwy Fiata 126p, który jest znakiem rozpoznawczym GKS-u.

Historia

W XV wieku Tychy były niedużą osadą położoną nieopodal ważnego szlaku handlowego wiodącego z Krakowa do Bramy Morawskiej. Duży wpływ na dynamiczny rozwój osady, która stała się jedną z najzamożniejszych wsi na ziemi pszczyńskiej, miał działający już w XVII wieku Browar Książęcy. Kamieniem milowym w rozwoju Tychów było otwarcie w 1870 roku linii kolejowej łączącej wieś z innymi miejscowościami. Uchwałą Śląskiej Rady Wojewódzkiej z dnia 20 listopada 1933 roku Tychy z dniem 1 stycznia 1934 roku stały się gminą wiejską na prawach miejskich. Tychy liczyły wówczas około 10 tysięcy mieszkańców. Pod koniec 1950 roku podjęto uchwałę o rozbudowie Tychów, docelowo dla 100 tysięcy mieszkańców. Niemal równocześnie zapadła decyzja o nadaniu Tychom pełnych praw miejskich. Od 1 stycznia 1951 roku Tychy stały się w pełni gminą miejską.

Ciekawostka: W nocy z 16 na 17 sierpnia 1919 roku w Urbanowicach i Paprocanych, obecnie dzielnicach miasta Tychy, rozpoczęło się I Powstanie Śląskie. 20 marca 1921 roku podczas plebiscytu, którego wyniki miały zadecydować o przynależności Górnego Śląska, tysiące w przeważającej większości opowiedzieli się za przyłączeniem swych ziem do państwa polskiego.

Hokej

Kto wie, czy w Tychach hokej na lodzie nie jest nawet popularniejszy od piłki nożnej. Ta widowiskowa dyscyplina sportu trafiła do naszego miasta dzięki powstaniu GKS-u Tychy i od razu zyskała przychylność tyszan. GKS Tychy wielokrotnie zdobywał mistrzostwo kraju i Puchar Polski. W jego barwach występowali tak znani hokeiści, reprezentanci kraju, olimpijczycy, jak: Mariusz Czerkawski, Henryk Gruth, Krzysztof Oliwa, Dariusz Garbocz, Józef Chrzęstek, Adam Worwa, Mirosław Copija, Adam Bagiński, Adrian Parzyszek, Artur Ślusarczyk, Arkadiusz Sobecki. Drużyna rozgrywa mecze na nowoczesnym Stadionie Zimowym, niezmiennie przyciągając na trybuny rzesze kibiców.

Ciekawostka: GKS Tychy to pierwszy polski klub, który odniósł zwycięstwo w hokejowej Lidze Mistrzów. 10 października 2018 roku tyszanie na własnej tafli pokonali 5:3 włoski klub HC Bolzano.

Idealna lokalizacja

Tychy są jednym z najlepiej rozwiniętych miast Górnego Śląska. Do Katowic można dojechać w 20 minut. Z dworca głównego w Tychach kursują pociągi do takich ważnych ośrodków jak: Warszawa, Gdynia czy Wiedeń. Miasto leży też niedaleko portów lotniczych w Pyrzowicach i Balicach. Dobra infrastruktura drogowa, kolejowa, a przede wszystkim korzystne ułożenie na mapie regionu znacząco wpływa na atrakcyjność miasta pod względem naukowym, kulturalnym, inwestycyjnym oraz przemysłowym. Amatorów górskich wędrówek i sportów zimowych ucieszy fakt, że do Żywca, Szczyrku czy Wisły, miejscowości znanych turystom, można stąd dotrzeć w niecałą godzinę. Z Tychów blisko jest też do uzdrowisk w Ustroniu i Goczałkowicach-Zdroju, gdzie można zadbać o regenerację organizmu i zdrowie.

Ciekawostka: Przy dobrej przejrzystości powietrza można z Tychów zobaczyć szczyt Babiej Góry.

Infrastruktura

Nowoczesna i funkcjonalna – tak w dwóch słowach można określić infrastrukturę Tychów. Wynika to przede wszystkim z faktu, że powstawała ona w większości w ostatnich kilkudziesięciu latach. Mowa tu nie tylko o drogach, chodnikach i ścieżkach rowerowych. Tychy to także rozwinięta sieć wodociągowo-kanalizacyjna, ciepłownicza i oświetleniowa. Mieszkańcy mają łatwy dostęp do opieki nad dziećmi, edukacji, służby zdrowia, w tym do dwóch szpitali i sieci przychodni. Centrum Usług Społecznościowych zapewnia opiekę nad seniorami. W mieście działają też dwa Młodzieżowe Domy Kultury, Miejskie Centrum Kultury, Teatr Mały, Muzeum Miejskie, Mediateka. Miłośnicy sportów mają dostęp do dobrze rozwiniętej infrastruktury sportowej.

Ciekawostka: W latach 2019–2022 wdrożono w Tychach inteligentny system transportowy (ITS). Dzięki niemu usprawniono ruch samochodowy i podniesiono bezpieczeństwo na tyskich drogach. System zapewnia też niezawodność czasu przejazdu – pewność dotarcia do celu w określonym czasie.

Irysy

Z pasją hodował je w swym przydomowym ogrodzie Kazimierz Wejchert, główny autor koncepcji urbanistycznej Nowych Tychów. W okresie, gdy irysy kwitły, organizował spotkania, jak wspominał po latach Andrzej Czyżewski, również architekt, nazywane irys-party.

Ciekawostka: Kazimierz Wejchert był także poetą. Jest autorem wielu liryków oraz m.in. fraszek pisanych z okazji spotkań zawodowych i prywatnych. Część jego wierszy ukazała się w tomiku zatytułowanym *Zamykam dom mój dziś na klucz*.

Jezioro Paprocańskie

To sztuczny zbiornik, który utworzono na potrzeby założonej w 1703 roku Huty Paprockiej. Średnia głębokość Jeziora wynosi 2 metry, a w najgłębszym miejscu 3,5 metra. Otoczenie jeziora to lasy Puszczy Pszczyńskiej. Plaża, drewniane pomosty, marina, place zabaw, alejki spacerowe i rowerowe, zimą trasy do narciarstwa biegowego, punkty gastronomiczne, park linowy sprawiają, że nad Jeziorem Paprocańskim można poczuć się jak na wakacjach. Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji zapewnia dostęp do boiska do piłki nożnej, siatkówki plażowej, kortów tenisowych, a także wypożyczalni sprzętu wodnego. Znajdująca się tutaj promenada wykonana przez pracownię RS+ Robert Skitek prezentowana była w prasie polskiej i zagranicznej jako przykład wzorowo zagospodarowanej przestrzeni publicznej.

Ciekawostka: Jezioro przyciąga żeglarzy, organizowane są tutaj kursy żeglarskie pozwalające na uzyskanie patentu żeglarza jachtowego oraz liczne regaty.

Lokalizacja: dzielnica Paprocany

Jabłonie

Stare jabłonie w przestrzeni miejskiej? W Tychach wszystko jest możliwe! Rozbudowa miasta wiązała się z włączeniem do niego okolicznych wsi, w których znajdowały się sady. Część jabłoni z tych obszarów zachowała się do naszych czasów. Rosną dziko, ale pomimo tego, co roku kwitną i owocują. Najwięcej drzew znajduje się wzdłuż wykopu kolejowego, a pojedyncze rozsiane są po całym mieście np. w Parku Niedźwiadków. To żywe pomniki tyskiej historii – starsze od miasta.

Ciekawostka: W Śląskim Ogrodzie Botanicznym w Mikołowie powstała kolekcja starych odmian jabłoni tyskich. Wśród odmian tam rosnących znalazły się m.in.: *Cesarz Wilhelm*, *Grafsztynek Czerwony* i *Landsberska*.

Jesiony

Choć przepiękne jesiony zanikają z polskich lasów i parków, nadal są obecne w krajobrazie naszego miasta. To do nich nawiązuje nazwa kultowego lokalu Pod Jesionami, który powstał w 1926 roku i działał wówczas pod inną nazwą. Stałym gościem pubu Pod Jesionami był Rysiek Riedel, wokalista zespołu Dżem, który wraz z Leszkiem Falińskim skomponował piosenkę *Jesiony*, nawiązującą do tego miejsca.

Ciekawostka: Obecnie w pubie znajdują się liczne pamiątki związane z liderem zespołu Dżem oraz przedstawiająca go jesionowa rzeźba.

Lokalizacja: ul. ks. Konstantego Damrota 84

Karolinka

Pierwsza rzeźba Karolinki na ryneczku osiedla K dłuta tyskiego artysty Augustyna Dyrdy stała w 1984 roku. Po rewitalizacji placu Karolinka została poddana renowacji w 2011 roku, by powrócić na swe dawne miejsce. Niedługo po tym przeniesiono ją na teren Szkoły Podstawowej nr 37 im. Kornela Makuszyńskiego. Jej miejsce na ryneczku zajęła nowa Karolinka autorstwa mieszkającego i tworzącego w Tychach artysty rzeźbiarza Tomasza Wenklara.

Ciekawostka: Obie Karolinki przedstawiają bohaterkę piosenki ludowej *Poszła Karolinka do Gogolina*.

Lokalizacja: Plac Wojciecha Korfanteo

Komunikacja

Tychy dbają o to, by transport zbiorowy, obok rowerowego, był pierwszym wyborem mieszkańców. Dzięki szerokim chodnikom miasto jest przyjazne pieszym, ma bogatą sieć ścieżek rowerowych, dwupasmowe ulice zapewniające płynny ruch samochodowy, świetnie zorganizowaną sieć przystanków autobusowych i trolejbusowych oraz pięć stacji kolejowych, dzięki którym z jednego końca Tychów na drugi można się przemieszczać jak metrem.

Ciekawostka: Tychy to pierwsze miasto na Śląsku, które wprowadziło system „Park&Ride” zachęcający kierowców do pozostawienia auta na parkingu i kontynuowania podróży pociągiem lub komunikacją miejską.

Kosmosonda, Kosmołot II, Doznania kosmiczne

Kosmosonda i Kosmołot II Stefana Borzęckiego i *Doznania kosmiczne* Jerzego Nowakowskiego to nazwy rzeźb plenerowych powstałych w latach 70. XX w. na tyskich osiedlach D i M. Artyści związani byli wówczas z Wydziałem Rzeźby Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. Temat kosmosu był pretekstem do rozważań nad przenikaniem się różnych form i kształtów w przestrzeni, i w konsekwencji w mieście pojawiły się te abstrakcyjne kompozycje. Rzeźby na stałe wpisały się w krajobraz tyskich osiedli, a dla ich twórców stanowią ważne osiągnięcie w dorobku artystycznym.

Ciekawostka: Mieszkańcy Tychów nierzadko nadawali rzeźbom swoje nazwy, wywodzące się z ich własnych skojarzeń. Rzeźba *Kosmosonda* nazywana była „uchem”, a *Doznania kosmiczne* „orzechem”.

Lokalizacja: ul. Karola Darwina, al. Niepodległości i al. Bielska

Lampa górnicza

W latach 60. XX wieku, na placu przed osiedlem A, zamieszkałym głównie przez rodziny górnicze, ustawiono model karbidówki – lampy używanej dawniej w kopalniach. W 2009 roku na placu stanął nowy, prawie pięciometrowy model lampki górniczej, jeden z największych takich modeli na świecie. Światło uruchamiane jest wraz z oświetleniem ulicznym.

Ciekawostka: Nietypowy monument poświęcono pamięci dziewięciu górników, którzy w stanie wojennym zginęli podczas pacyfikacji kopalni Wujek.

Lokalizacja: ul. ks. bpa Juliusza Burschego

Langer-Kałek Lucyna

Jedna z największych gwiazd polskiej lekkoatletyki. Zawodniczka GKS-u Tychy, wychowanka trenera Jana Dery, specjalizowała się w biegach płotkarskich na 100 metrów. Zdobyła brązowy medal olimpijski w 1980 roku w Moskwie oraz tytuł mistrzyni Europy w 1982 roku w Atenach. W bogatej kolekcji sukcesów ma jeszcze m.in. „złoto” Halowych Mistrzostw Europy oraz Uniwersjady w Meksyku. W 1984 pobiła swój rekord życiowy, biegnąc na 100 m przez płotki w czasie 12,43 sekundy. Lecz ze względu na bojkot Igrzysk Olimpijskich w Los Angeles przez państwa bloku wschodniego, nie miała szansy wystartować w olimpiadzie.

Ciekawostka: Polka konkurowała z medalistkami Igrzysk Olimpijskich w Los Angeles na mityngu w Zurychu, zdecydowanie wygrywając i pokonując m.in. mistrzynię olimpijską Benitę Fitzgerald-Brown.

Lodowisko

Pierwsze sztuczne lodowisko, jeszcze bez zadaszenia, powstało w mieście w 1969 roku. W 1978 roku został oddany do użytku nowoczesny Stadion Zimowy według projektu architekta Marka Dziekońskiego. Hala lodowiska została zbudowana w stylu architektury brutalistycznej. Obiekt przeszedł kilka modernizacji i do dziś służy sportowcom oraz mieszkańcom miasta.

Ciekawostka: Stadion Zimowy był gospodarzem wielu międzynarodowych turniejów hokejowych, m.in. w 2022 roku odbyły się na nim mistrzostwa świata Dywizji IB.

Lokalizacja: ul. gen. Charlesa de Gaulle'a 2

Marina

Przystań kajakowa w Tychach to przestrzeń wyróżniająca się pod względem sportowym i architektonicznym. Wybudowanie Ośrodka Sportów Wodnych „Marina” Paprocany pozwala rozwijać się tyskim adeptom sportów wodnych. W budynku, którego nowoczesna bryła wpisana jest w otaczający krajobraz, znajduje się sala treningowa, nowoczesne zaplecze, a także hangar dla kajaków sportowych i kanadyjek.

Ciekawostka: Przystań kajakowa nad Jeziorem Paprociańskim to realizacja pracowni RS+ Robert Skitek, wyróżniona w wielu konkursach, także zagranicznych. Znalazła się m.in. w finale międzynarodowego konkursu ArchDaily's Building of the Year 2021.

Lokalizacja: Ośrodek Wypoczynkowy Paprocany, ul. Parkowa 17

Mediateka

Amatorzy literatury i muzyki znajdą w Tychach miejsce idealne dla siebie. Mowa o budynku Mediateki, w którym znalazła się biblioteka na miarę XXI wieku, sala koncertowa AUKSO Orkiestry Kameralnej Miasta Tychy oraz przestrzeń restauracyjna i usługowa. Mediateka jest główną siedzibą Miejskiej Biblioteki Publicznej, w ramach której funkcjonuje czytelnia multimedialna ze stanowiskami internetowymi, wypożyczalnia oraz sala spotkań. To tu oprócz koncertów odbywają się m.in. spotkania z cyklu Tury Kultury, Tyskie Dni Literatury, spotkania autorskie i warsztaty dla dzieci.

Ciekawostka: Przy Mediatece znajduje się całodobowa „wrzutnia książek”, dzięki której czytelnicy mogą wypożyczać i zwracać pożyczone egzemplarze samodzielnie o dowolnej porze dnia i nocy.

Lokalizacja: al. marsz. Józefa Piłsudskiego 16

Mozaiki

Na fasadach wielu tyskich budynków z lat 60. i 70. XX w. oraz w ich wnętrzach znaleźć można unikatowe barwne kompozycje. Zwiedzenie warto rozpocząć od dzieła znajdującego się na zachodniej elewacji Teatru Małego, zaprojektowanego przez architekta Janusza Włodarczyka i zrealizowanego przez niego wspólnie z artystą plastykiem Franciszkiem Wyleżuchem. Mozaika przedstawia pejzaż modernistycznego miasta nocą.

Ciekawostka: Jedno z najbardziej znanych dzieł Wyleżucha to długa na ponad 15 metrów, wysoka na 3 metry i ważąca około 36 ton mozaika, która przez blisko 50 lat zdobiła elewację biurowca Zakładu Elektroniki Górniczej w Tychach. Kompozycja tego dzieła przedstawia elektroniczny układ scalony, jeden z tych, jakie przez lata produkował ZEG.

Lokalizacja: Teatr Mały, ul. ks. Augusta Hlonda 1, Zespół Szkół nr 4, al. Bielska 100

Muzeum Miejskie w Tychach

Swą pracę rozpoczęło w 2004 roku. Gromadzi, przechowuje, poddaje zabiegom konserwatorskim i udostępnia zbiory muzealne dotyczące dziejów i kultury Tychów oraz historycznej ziemi pszczyńskiej, w szczególności z zakresu architektury, urbanistyki, historii, etnografii i sztuk wizualnych. Muzeum organizuje prelekcje, wykłady autorskie, seminaria, warsztaty edukacyjne, a także spacerzy przybliżające historię i ważne dla miasta obiekty. Prowadzi również działalność wydawniczą. Filią Muzeum jest Tyska Galeria Sportu, w której, w ramach stałej multimedialnej wystawy, popularyzowana jest wiedza o sporcie i najwybitniejszych tyskich sportowcach.

Ciekawostki: Główna siedziba muzeum znajduje się w budynku, który pierwotnie był tyskim magistratem.

Lokalizacja: pl. Wolności 1, ul. Edukacji 7 (Stadion Miejski)

Naja Karolina

To najbardziej utytułowana zawodniczka miasta Tychy. Tyszaneczka jest czterokrotną medalistką olimpijską, wielokrotną mistrzynią świata i Europy w kajakarstwie. Swoją przygodę ze sportem rozpoczynała jako jedenastolatka od treningów na Jeziorze Paprocańskim. Jej pierwszymi szkoleniowcami byli Sylwia i Marek Stanny z Miejskiego Ośrodka Sportu Młodzieżowego Tychy. Karolina ma już za sobą starty na trzech igrzyskach olimpijskich – w Londynie w 2012 roku, skąd wróciła z brązowym medalem, w Rio de Janeiro w 2016 roku – gdzie zdobyła brąz i w Tokio w 2020 roku, gdzie wywalczyła, wraz z partnerkami z polskiej reprezentacji, srebrny i brązowy medal.

Ciekawostka: Karolina Naja ma przed sobą jeszcze wiele startów, ale już teraz jest w czołówce medalowej wśród najlepszych polskich sław sportowych, takich jak Irena Szewińska czy Robert Korzeniowski.

Nałkowska Zofia – mural

Ten tyski mural to dzieło, które zawiera akcenty malarskie i ceramiczne, dzięki czemu nawiązuje do szlaku tyskich mozaik. Jego twórcy, artyści Marta Piróg i Marek Grela, przedstawili pisarkę, publicystkę i dramatopisarkę Zofię Nałkowską (1884-1954) na jednej ze ścian budynku przy ulicy jej imienia. Mural powstał w ramach Programu Rewitalizacji dla miasta Tychy. Tego typu projekty aktywizują lokalną społeczność, podobnie jak Budżet Obywatelski, dzięki któremu w Tychach realizowane są ciekawe projekty: od placów zabaw, poprzez nasadzenia zieleni, aż po kreatywne warsztaty i spotkania.

Ciekawostka: Do stworzenia ceramicznych płytek muralu użyto 300 kg gliny i kilkanaście litrów szkliwa, a ich wypalenie w piecu zajęło ok. 80 godzin, natomiast do namalowania obrazu zużyto ok. 100 litrów farby.

Lokalizacja: ul. Zofii Nałkowskiej 10

Niedźwiadki

Te sympatyczne rzeźby z lat 60. XX wieku, znajdujące się w jednym z najchętniej uczęszczanych przez mieszkańców Parku Niedźwiadków są jedną z wizytówek miasta. Służyły dziecięcym zabawom już kilku pokoleniom tyszan. Początkowo w parku miał stanąć tylko jeden miś, ale trzy propozycje artysty rzeźbiarza Augustyna Dyrdy tak zachwyciły, że postanowiono zrealizować wszystkie.

Ciekawostka: W 2018 roku niedźwiadki otrzymały oficjalne imiona: Misiu, Tysio i Gutek.

Lokalizacja: Park Niedźwiadków, osiedle E

Oczyszczalnia

Oczyszczalnia ścieków w Tychach-Urbanowicach jest jedną z najnowocześniejszych w Polsce i Europie. Od 2006 roku produkuje się tu biogaz, który zapewnia samowystarczalność energetyczną nie tylko samej oczyszczalni, ale i powstałego w 2018 roku Wodnego Parku Tychy. Obiekt jest multienergetyczny, bo Regionalne Centrum Gospodarki Wodno-Ściekowej stawia również na fotowoltaikę, produkcję energii z odpadów biodegradowalnych i prowadzi zaawansowane badania nad wykorzystaniem dwutlenku węgla i biowodoru. W 2015 roku Regionalne Centrum Gospodarki Wodno-Ściekowej S.A. otrzymało prestiżową nagrodę EMAS nazywaną „Zielonym Oskarem” przyznaną za skuteczne innowacje ekologiczne wspierające poprawę działalności środowiskowej.

Lokalizacja: ul. Lokalna 14

Organy

Organy wybrzmiewają melodie wzniosłe, gdy klawiszy dotyka urodzony w Tychach wirtuoz, którego aranżacje grane są w Europie, obu Amerykach, a nawet w Afryce! Mowa o Henryku Janie Botorze – jednym z najbardziej znanych kompozytorów i organistów w Polsce. Studiował kompozycję u Marka Stachowskiego, ucznia i przyjaciela Krzysztofa Pendereckiego. Na co dzień związany jest zawodowo z Akademią Muzyczną im. Krzysztofa Pendereckiego w Krakowie. W Tychach natomiast, mistrzowskim wykonaniem utworów tego wybitnego kompozytora, pianisty, aranżera, improwizatora i organisty, delectować się można w parafii pw. św. Marii Magdaleny, podczas cyklu „Koncertów Magdaleńskich”, organizowanych przez Miejskie Centrum Kultury i Mistrza. Pełni również funkcję Dyrektora Artystycznego Festiwalu „Tyskie Wieczory Kolędowe”, gdzie także jest dyrygentem podczas Koncertu Finałowego.

Ciekawostka: Jest autorem utworu Tu es Petrus napisanego z okazji pielgrzymki papieża Benedykta XVI do Polski w 2006 roku. Skomponował również części stałe do liturgii podczas 31. Światowych Dni Młodzieży, które odbyły się w 2016 roku w Krakowie.

Oś zielona

Oś zielona została zaprojektowana przez architektów Kazimierza Wejcherta i Hannę Adamczewską-Wejchert w głównych założeniach kompozycji Nowych Tychów. Miała stanowić długi trakt spacerowy biegnący z północy na południe miasta, przecinający się w centrum z linią kolejową. Oś zielona jako miejsce spacerów, odpoczynku, zabawy i sportu jest uwzględniana w kolejnych planach rozwojowych miasta.

Lokalizacja: od Parku Północnego do lasów w sąsiedztwie Jeziora Paprociańskiego

Parki

42,2 ha parków i 32,5 ha skwerów sprawia, że spacer po Tychach, dzięki wszechobecnej zieleni, to prawdziwa przyjemność. Park Północny to największy park w Tychach, ma prawie 20 hektarów (190.570 m kw.). Drugi pod względem powierzchni jest Park Miejski Solidarności przy Urzędzie Miasta – prawie 15 hektarów (147.596 m kw.), a trzeci Park Jaworek – 9 hektarów (90.194 m kw.). Nieco mniejsze, ale również urokliwe są: Park Łabędzi, Park Górniczy, Rodzinny Park bł. Karoliny oraz Park Suble. W tyskich parkach nie brak plenerowych siłowni i placów zabaw dla dzieci. To miejsca wybierane na jogging, nordic walking, przejażdżki rowerowe i inne aktywności na świeżym powietrzu. Parki są siedliskiem wielu gatunków ptactwa i innych zwierząt, które można podziwiać na co dzień.

Ciekawostka: Park Północny, jak i lasy otaczające Tychy z różnych stron, to pozostałości po dawnej Puszczy Pszczyńskiej.

Port Pieśni Pracy

Choć Tychy nie mają dostępu do morza, to odbywa się tu jeden z największych festiwali szantowych w Polsce. Historia tego wydarzenia sięga zimy 2000 roku. Wtedy to grupa miłośników piosenek żeglarskich zorganizowała festiwal *Pieśni Po Pracy*. Rok później do zimowej edycji dołączono letnią, którą zrealizowano na terenie Ośrodka Wypoczynkowego Paprocany. Od 2002 roku wydarzenie odbywa się zimą i latem. Organizatorem festiwalu jest Miejskie Centrum Kultury w Tychach, a gospodarzem tyski szantowy zespół Perły i Łotry.

Ciekawostka: Nazwa *Port Pieśni Pracy* pojawiła się w 2002 roku, kiedy to prezydent Tychów Andrzej Dziuba w specjalnym obwieszczeniu ogłosił Tychy miastem portowym.

Powstaniec

Nie ma chyba w Tychach pomnika o ciekawszej historii. Pierwotnie był to monument przedstawiający mężczyznę z szablą w dłoni, autorstwa Wincentego Chorembskiego, odsłonięty w 1930 roku. We wrześniu 1939 roku pomnik zniszczyli hitlerowcy. Powstaniec wrócił na swoje miejsce dopiero w 1958 roku – tym razem bez szabli, ale ze sztandarem. Wykonał go tyski artysta Augustyn Dyrda. W 2007 roku ten sam rzeźbiarz zrekonstruował przedwojenną postać powstańca z szablą i właśnie ten pomnik możemy oglądać obecnie na placu Wolności.

Ciekawostka: Oryginalna rzeźba powstańca ze sztandarem z 1958 roku stoi przy Muzeum Miejskim w Tychach.

Lokalizacja: Plac Wolności

Półmaraton

Tychy zadomowiły się na dobre na biegowej mapie Polski. Wszystko za sprawą *Tyskiego Półmaratonu*, którego trasa ma atest Polskiego Związku Lekkiej Atletyki. Od 2022 roku organizatorzy zapraszają na nową trasę obejmującą całe miasto wraz z Paprocunami z finiszem na Arenie Lekkoatletycznej. Drugie cenne wydarzenie to *Perła Paprocany*. Zadaniem zawodników jest pokonanie siedmiokilometrowej pętli dookoła Jeziora Paprocańskiego lub wielokrotności tej trasy. Uczestnicy mogą przebiec maksymalnie sześć okrążeń (długość maratonu), a zawodnicy nordic walking trzy pętle (trasa półmaratonu). Inne popularne zawody biegowe w Tychach to m.in.: *Memorial im. Jana Dery*, *Bieg Niepodległości*, *Tyski Bieg Świętojański*, *Grand Prix Tychów w Biegach Przelajowych*, *Tropem Wilczym*, *Bieg Pamięci Żołnierzy Wyklętych*.

Ciekawostka: Jan Dera to najwybitniejszy tyski trener lekkoatletyki. Szkoleniem zajmował się przez 45 lat swojego życia, wychowując plejadę znakomitych zawodników.

Rysiek Riedel

Rysiek Riedel to postać legendarna. W Tychach, w których dorastał i mieszkał aż do śmierci, jest wiele miejsc przypominających o wokaliście zespołu Dżem. Rzeźba z brązu, autorstwa artysty Tomasza Wenklara, przedstawiająca sylwetkę Ryśka Riedla, stoi obok przystanku autobusowego przy alei Niepodległości. Mural z wizerunkiem wokalisty powstał na elewacji bloku, w którym mieszkał – realizacja ta jest dziełem artystów Marty Piróg i Marka Greli. Wędrując śladami Riedla po Tychach, warto też odwiedzić pub Pod Jesionami.

Ciekawostka: Rysiek Riedel został nazwany przez amerykański magazyn „Rolling Stone” „ostatnim hippisem naszych czasów”.

Ciekawostka: Jedną z większych imprez masowych dla miłośników rockowych i bluesowych brzmień jest *Rock na Plaży* organizowany przez Miejskie Centrum Kultury w Tychach, a artystycznymi gospodarzami są zespoły Cree i Dżem. Wydarzenie wpisało się na stałe w kulturalny kalendarz miasta i ma za zadanie upamiętniać twórczość Ryśka Riedla, jak również wspomagać muzyczne talenty młodych zespołów rockowych.

Lokalizacja: nieopodal budynku przy al. Niepodległości 110 (rzeźba), ul. Filaretów 14 (mural), ul. Damrota 84 (pub)

Ronda

Tychy na tle innych śląskich miast wyróżniają się też liczbą... rond. Tego typu rozwiązań jest kilkanaście w naszym mieście i stale powstają nowe. Ronda ułatwiają poruszanie się kierowcom i zwiększają bezpieczeństwo w ruchu drogowym. Są też świetnym pretekstem do uhonorowania osób ważnych dla miasta np. rondo w Tychach Wartogłowcu nosi nazwę Zygmunta Hanusika, wybitnego kolarza, który był mieszkańcem tej dzielnicy. Jest też Rondo im. Wiktora i Tomasza Szczygłów – powstańców śląskich z Urbanowic.

Ciekawostka: W Tychach są też dwa ekologiczne ronda retencyjne, które powstały z myślą o zapobieganiu szybkiemu spływowi wody po powierzchni i lokalnym podtopieniom.

Lokalizacja: Ronda retencyjne znajdują się przy ul. Towarowej obok Gemini Park Tychy oraz przy ul. Obywatelskiej.

Rower

Tychy to rowerowa stolica Śląska. Cały czas powstają tu nowe ścieżki, by w przyszłości połączyć wszystkie w spójną sieć. Udogodnieniem dla rowerzystów są podpórki przy skrzyżowaniach oraz rozsiane po mieście bezpłatne samoobsługowe stacje naprawy rowerów, umożliwiające podstawowy serwis.

Ciekawostka: W mieście działa „Tyski Rower” czyli samoobsługowa wypożyczalnia rowerów. Jednoślady na wynajem umieszczone są w kluczowych lokalizacjach.

Stadion

Od 2015 roku piłkarska drużyna GKS Tychy swoje mecze rozgrywa na nowoczesnym i jednym z piękniejszych tego typu obiektów w Polsce – Stadionie Miejskim. Stadion ma 15.150 miejsc na trybunach i spełnia wymogi UEFA i FIFA. W 2017 roku rozegrano tu mecze Mistrzostw Europy U-21, których organizatorem jest UEFA, a w 2019 roku Mistrzostwa Świata do lat 20 (U-20) pod egidą FIFA. Na stadionie odbywają się także mecze reprezentacji Polski kobiet. Obiekt ten jest również siedzibą Tyskiej Galerii Sportu, oddziału Muzeum Miejskiego w Tychach.

Ciekawostka: Na Stadionie Miejskim znajduje się drugi na świecie Gaming House.

Lokalizacja: ul. Edukacji 7

Strefa ekonomiczna

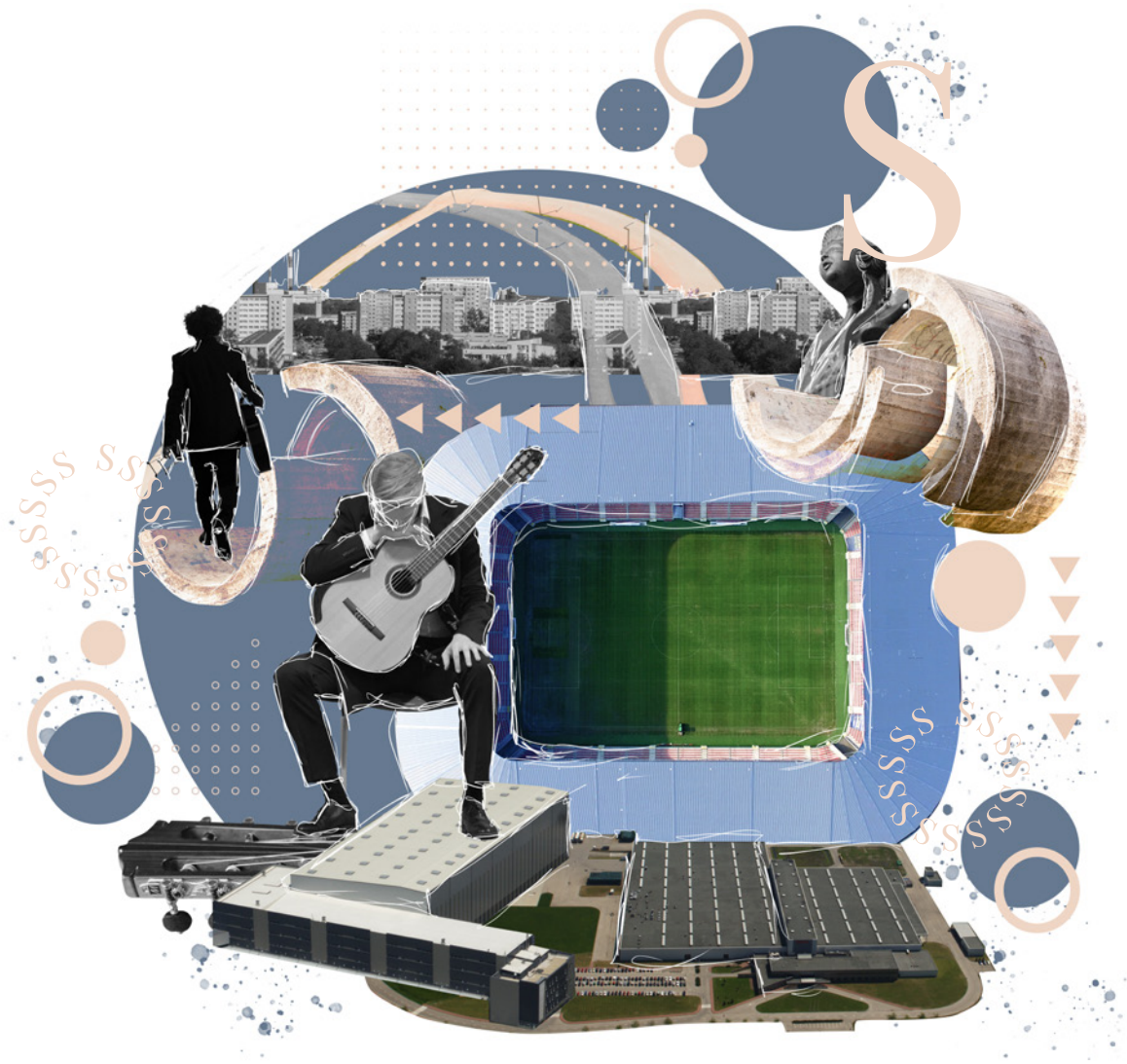
Tychy od lat umieszczane są przez magazyny biznesowe na listach miast najbardziej przyjaznych dla biznesu. Dobry klimat dla przedsiębiorczości zapewnia prężnie działająca Tyska Podstrefa Katowickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej. Na obszarach miasta inwestuje już kilkadziesiąt firm z polskim i zagranicznym kapitałem, tworząc tysiące nowych miejsc pracy. Celem strefy ekonomicznej jest też pomoc inwestorom w prowadzeniu działalności. Tyska Podstrefa rozpoczęła aktywność na 150 hektarach, dziś obejmuje ponad trzykrotnie większą powierzchnię (460 ha) i jest zlokalizowana na terenie: Tychów, oraz okolicznych miejscowości: Katowic, Bierunia, Miedźnej, Świętochłowic, Piekar Śląskich, Łędzin.

Lokalizacja: ul. Fabryczna 2

Śląska Jesień Gitarowa

Międzynarodowy Festiwal „Śląska Jesień Gitarowa” wraz z konkursem gitarowym im. Jana Edmunda Jurkowskiego to jeden z największych i najstarszych festiwali gitarowych w Europie. Jego historia rozpoczęła się w 1986 roku i od tamtego czasu organizowany jest w cyklu dwuletnim. Cieszy się wyjątkową renomą międzynarodowego środowiska gitarowego – profesjonalnych wykonawców, pedagogów, uczestników konkursu i liczного grona słuchaczy, którzy wypełniają sale koncertowe do ostatniego miejsca. Program festiwalu to koncerty gwiazd światowego formatu, wykonania prapremierowe, lekcje mistrzowskie, panele dydaktyczne oraz międzynarodowy konkurs gitarowy.

Ciekawostka: Tradycją są zamówienia kompozytorskie utworu na gitarę i orkiestrę smyczkową, dedykowane każdej edycji festiwalu, które wzbogacają polską literaturę muzyczną.

Teatr Mały

Budynek Teatru Małego powstał w 1965 roku, kiedy to został oddany do użytku jako zakładowy dom kultury przy KWK „Ziemowit”. Co roku Teatr organizuje trzy festiwale: *Tyski Festiwal Monodramu MOTYF*, *Tyski Festiwal Słowa LOGOS FEST* oraz *Tyskie Spotkania Teatralne*. W ramach organizowanego cyklu *Scena Konesera* prezentowane są tu najciekawsze spektakle z całej Polski. Najmłodsi mogą zaś śledzić przygody bohaterów bajek czy baśni w produkcjach realizowanych w najlepszych polskich teatrach. Teatr realizuje premiery z udziałem luminarzy sztuki aktorskiej, rodzinne spektakle wielopokoleniowe, słuchowiska, projekty edukacyjne dla dzieci i młodzieży. Pod auspicjami Teatru Małego znajdują się Pasaż Kultury Andromeda oraz Miejska Galeria Sztuki OBOK

Ciekawostka: Teatr Mały organizuje od 2021 roku *Dni Teatru Malutkiego*, dedykowane najmłodszym widzom, którzy mogą w bezpiecznej i przyjaznej przestrzeni po raz pierwszy doświadczyć magii świata teatru.

Lokalizacja: ul. ks. kard. Augusta Hlonda 1

Tężnia

Mikroklimat korzystnie wpływający na układ oddechowy, wirujące na wietrze wysokie trawy, ławki do odpoczywania w pozycji półleżącej. To nie opis nadmorskiego krajobrazu, ale zachęta do odwiedzenia tyskiej tężni. Można z niej korzystać od kwietnia do końca października.

Ciekawostka: W tyskiej tężni stosowana jest dewońska solanka termalna jodowo-bromowo-chlorkowa z Ustronia, która pomaga w leczeniu chorób i schorzeń dróg oddechowych.

Lokalizacja: Park Rodzinny bł. Karoliny

Trolejbusy

Do połowy 2022 roku w Tychach kursowały, jako w jednym z trzech miast w Polsce, tradycyjne trolejbusy. Teraz zastąpiły je m.in. trolejbusy hybrydowe oraz nowoczesne elektrobusesy ładowane dynamicznie z sieci trakcyjnej. Pojazdy te wyglądają jak trolejbusy, lecz w rzeczywistości są elektrobusesami ładującymi baterie w trakcie jazdy. Nowoczesne trolejbusy mogą przejechać na baterii nawet kilkadziesiąt kilometrów, nie korzystając przy tym z charakterystycznych szelek. Do tego są niskopodłogowe, klimatyzowane i przystosowane do przewozu osób z niepełnosprawnościami.

Urbanistyka

Pierwszy rys nadał miastu Tadeusz Teodorowicz-Todorowski, profesor Politechniki Śląskiej w Gliwicach. Główni projektanci, wspomniani już Wejchertowie, przez ponad 30 lat pracowali nad tym, by miasto było samowystarczające, a poszczególne osiedla przyjazne dla mieszkańców. Ówczesne plany Wejchertów, w tym pomysł utworzenia kolejki miejskiej, miasta 15-minutowego, wyznaczenie kwadratu na nowoczesne centrum, świadczyły o nowatorskim podejściu do koncepcji miasta. Koncepcje urbanistyczne, nowatorskie rozwiązania, zaproponowane w poszczególnych osiedlach budowanych od lat 50. do początku 90. XX wieku, a także powstawanie i rozwój miasta są dziś tematem badań wielu współczesnych urbanistów, architektów i planistów, również Działu Urbanistyki, Architektury i Sztuk Wizualnych Muzeum Miejskiego w Tychach.

Urząd Miasta

Urząd Miasta w Tychach swą siedzibę ma w charakterystycznym, trzyskrzydłowym budynku wybudowanym w 1970 roku. Urzęduje tu Prezydent Miasta, obraduje Rada Miasta, ma siedzibę Urząd Stanu Cywilnego z salą ślubów i Biuro Obsługi Klienta. Imponująca siedziba magistratu sąsiaduje z budynkiem Zespołu Szkół Muzycznych im. Feliksa Rybickiego w Tychach, które wykształciło już kilka pokoleń muzyków.

Ciekawostka: Oba budynki zostały zaprojektowane przez architektów Wacława Jaciowa, Emilianą Piaseckiego i Kazimierza Wejcherta. Budynek obecnego Urzędu Miasta wybudowano na potrzeby ówczesnego Prezydium Miejskiej Rady Narodowej.

Lokalizacja: al. Niepodległości 49

Uniwersytet Trzeciego Wieku

Uniwersytet Trzeciego Wieku w Tychach, będący obecnie filią Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, powstał w 2007 roku i od razu przyciągnął rzesze seniorów z powiatu tyskiego. Dziś jest jedną z największych tego typu placówek w Polsce. Od 2007 roku z tyskim UTW związanych było blisko 6 tysięcy słuchaczy. Studenci UTW to osoby w wieku od 55 do nawet ponad 90 roku życia! Słuchacze mogą brać udział w wykładach akademickich z różnych dziedzin, zajęciach językowych oraz aktywnościach dodatkowych, takich jak: chór, gimnastyka, nordic walking, rękodzieło, zajęcia plastyczne, nauka obsługi komputera, wolontariat itp.

Lokalizacja: ul. Ciasna 3

Wydry

Wydry spotkać można było dawniej w licznych stawach na terenie Tychów. Staw taki znajdował się również przed najstarszym tuskim kościołem pw. św. Marii Magdaleny. Na pamiątkę tego jak dawniej wyglądało miejsce, gdzie dzisiaj jest rynek w Starych Tychach, powstała fontanna z trzema figurkami, przedstawiającymi bawiące się w wodzie wydry. Figurki z brązu ustawiono na wysepce, w jednej z trzech mis fontanny. Misy połączono drewnianymi mostkami. O zmroku strumienie wodne, z których najwyższy mierzy sześć metrów, podświetlane są kolorowymi reflektorami.

Lokalizacja: Rynek

Wielicki Krzysztof

Ikona światowego himalaizmu, wybitny alpinista oraz kierownik wypraw. W 1980 roku Krzysztof Wielicki wraz z Leszkiem Cichym jako pierwsi na świecie stanęli na Mount Everest zimą. Himalaista mieszkał wówczas w Tychach, gdzie pracował w Fabryce Samochodów Małolitrażowych. Ważnym osiągnięciem jest też zdobycie Korony Himalajów i Karakorum. Dokonał tego jako piąty człowiek w historii. W 2001 roku jako pierwszy Polak został uhonorowany prestiżowym odznaczeniem Lowell Thomas Award, przyznawanym przez amerykańskie stowarzyszenie The Explorers Club, zajmujące się promocją i popularyzowaniem badań Ziemi, głębin morskich, przestrzeni kosmicznej oraz troską o zachowanie światowego dziedzictwa przyrody i kultury.

Wodny Park Tychy

To atrakcja, która przyciąga nie tylko mieszkańców miasta. Park podzielono na strefy, tak by każdy znalazł aktywność dla siebie. Basen sportowy, basen z ruchomym dnem, dostosowanym do prowadzonych zajęć sportowych czy rekreacyjnych to strefa sportowa. W strefie rekreacji – basen ze sztuczną falą, rwąca rzeka, podgrzewane baseny zewnętrzne, strefa laguny z wodospadami, mostkami, masażami i gejzerami wodnymi. Jest też strefa dla najmłodszych z brodzikiem, batyskafem i wodnymi zabawkami. Prawdziwym hitem jest strefa surfing – specjalnie przygotowane miejsce z urządzeniem do symulacji sztucznej, dynamicznie poruszającej się wody. W Parku Wodnym można skorzystać też z saun, łaźni i kąpieli w piwie. Park wyróżnia się także bryłą budynku z elewacją imitującą tafnię wody oraz podejściem do kwestii ekologii. To najbardziej energooszczędny park wodny w Polsce, który w całości jest ogrzewany energią z biogazu.

Ciekawostka: Budynek Wodnego Parku Tychy został wyróżniony nagrodą I. stopnia w konkursie Budowa Roku 2017 r. oraz Śląską Wielką Nagrodą Budownictwa 2018 r.

Lokalizacja: ul. gen. Władysława Sikorskiego 20

Zegar Słoneczny

W 2009 roku na osiedlu H zainstalowano zegar słoneczny. Tarcza zegara ma średnicę dwóch metrów. Autorami tej konstrukcji są tyski artysta Henryk Jan Dominiak oraz fizyk dr Lucjan Pajdzik z Uniwersytetu Oksfordzkiego, który jest autorem obliczeń. Tyski zegar pokazuje czas oraz kierunki i odległości do 25 europejskich miast.

Ciekawostka: Przy zegarze mogą odbywać się plenerowe lekcje np. fizyki i geografii. Obok zegara mieści się siedziba Muzeum Miniatury Sztuki Profesjonalnej Henryk Jan Dominiak.

Lokalizacja: ul. Żwakowska 8

Zieleń

Niewątpliwie powodem do dumy jest fakt, że Tychy znajdują się w czołówce najbardziej zielonych miast w Polsce! Lasy stanowią niemal 30% całej powierzchni miasta (2252 ha). Znajdują się tu też liczne parki, skwery, zieleńce oraz zieleń uliczna. Co więcej, miasto stawia na łąki kwietne oraz wielogatunkowe rabaty, które są atrakcyjniejsze dla owadów i ptaków od tradycyjnych trawników. W przestrzeni miejskiej znajdują się również rośliny jadalne, dostępne dla mieszkańców m.in. krzewy i drzewa owocowe w ogólnodostępnym sadzie oraz przepelniony aromatycznymi roślinami zieleń miejski.

Ciekawostka: W Tychach średnio rocznie sadi się około 250–300 drzew oraz 350–400 krzewów, około 1200 m² powierzchni rabat, które składają się z bylin, krzewów oraz traw ozdobnych.

Żyrafa

To kultowy pomnik, który, choć powstał na konkurs z okazji XXX-lecia PRL, nie jest dziś kojarzony negatywnie. Obiekt zaprojektowany przez tyskiego artystę Augustyna Dyrkę miał być symbolem integracji ludności rdzennej i napływowej. Z biegiem czasu jego wydźwięk neutralizował się, a oficjalną nazwę Walki i Pracy stosowano coraz rzadziej. Dziś nazywany jest po prostu „Żyrąfą” ze względu na charakterystyczny kształt.

Ciekawostka: W 2017 roku „Żyrafa” była tematem działań artystycznych Izby Rutkowskiej. Artystka wykonała instalację poprzez doczepienie pomnikowi dmuchanej głowy i ogona żyrafy. Przez kilka dni trwania projektu rozmawiała z mieszkańcami, którzy dzielili się z nią swoimi wspomnieniami związanymi z pomnikiem.

Lokalizacja: Park Miejski Solidarności

TYCHY DOBRE MIEJSCE

umtychy.pl